

Växande regionala obalanser

LARS-FREDRIK ANDERSSON, RIKARD H ERIKSSON OCH EMELIE HANE-WEIJMAN

Lars-Fredrik Andersson är docent i ekonomisk historia vid Umeå universitet och anknuten till Arena Idé. Han forskar om arbetsmarknad, välfärd och tillväxt ur ett historiskt perspektiv.
lars-fredrik.andersson@umu.se

Rikard H Eriksson är professor i ekonomisk geografi vid Umeå universitet och anknuten till Arena Idé. Han forskar om arbetsmarknad, välfärd och tillväxt ur ett rumsligt perspektiv.
rikard.eriksson@umu.se

Emelie Hane-Weijman är doktor i kulturgeografi vid Umeå universitet. Hon forskar om arbetsmarknadsförändringar utifrån ett rumsligt perspektiv.
emelie.hane-weijman@umu.se

Den svenska ekonomiska geografin genomgår en snabb förändring. Allt fler tjänstejobb skapas i storstäderna. I takt med att industrijobben minskar bidrar det till färre jobb totalt sett utanför storstäderna. Det hänger samman med storstädernas ekonomiska mångfald: att tjänsterna växer fram i nära koppling till andra relaterade verksamheter. Många tjänster kräver specialkompetenser och hög utbildning, resurser som främst finns i storstäder. Därtill finns starkare efterfrågan kopplad till högre privat köpkraft och offentlig konsumtion. Då dessa processer i hög grad är självförstärkande, spelar politiken en viktig roll för att hantera omvandlingens negativa effekter.

Under de senaste decennierna har vi i hela västvärlden sett arbetstillfällena minska inom industrin medan de ökat i tjänstesektorn (Essletzbichler 2007; Lundquist och Olander 2010; Gardiner m fl 2013; Dicken 2016). Denna generella strukturomvandling har också inneburit att regionala skillnader blivit tydligare. Studier från USA och Europa visar på en regional divergens som drivs av en stark tillväxt av tjänster i storstäder samtidigt som jobb i tillverkningsindustrin minskar i mindre och mer perifera regioner (Combes 2000; Desmet och Fafchamps 2005). I policykretsar diskuteras allt mer de sociala och politiska effekterna av denna tilltagande divergens, då de senaste årens relativt ensidiga fokus på storstädernas roll som tillväxtmotor bidragit till att allt fler inte inkluderas i rådande tillväxtdiskurs, med legitimitetsproblem och ökad populism som följd (Rodriguez-Pose 2018).

Även om det funnits ambitiösa mål inom regionalpolitiken syns tecken på en liknande utveckling i Sverige sedan 1990-talet. I ett längre tidsperspektiv har det skett en övergång från regional konvergens till divergens i termer av både inkomstnivåer (Henning m fl 2011) och sysselsättning (Eriksson och Hane-Weijman 2017). Att upprätthålla välfärden har kommit att bli en allt större utmaning för regioner med minskande och åldrande befolkning. Även om forskning har pekat på betydelsen av teknikdriven strukturomvandling för regional omvandling (Martynovich och Lundqvist 2016), saknar vi kunskap om vad som mer i detalj styr hur, var och i vilken utsträckning arbetstillfällena i tjänstesektorn ersätter industrijobb.

Syftet med artikeln är att analysera i vilken utsträckning tillväxten av jobb i tjänstesektorn ersätter arbetstillfällena som försvinner i tillverkningsindustrin på regional nivå i Sverige under perioden 1990 till 2010. Vi kommer att undersöka hur skillnader i regionala förutsättningar och näringslivets dynamik bidrar till en allt mer polariserad sysselsättnings-

tillväxt. Vår undersökning bygger på en longitudinell databas där anställda och företag kopplats samman och analyseras för branschregioner över tid. Med utgångspunkt i den tidigare forskningen på området visar vi på hur de svenska erfarenheterna ser ut och vilka drivkrafter som ligger bakom. Därefter presenteras våra slutsatser.

1. Tidigare forskning

I en klassisk studie av Doreen Massey (1984) beskrivs hur London blir en vinnare samtidigt som många mindre städer och orter drabbades när industrin började stagnera. Hon pekar på betydelsen av värdekedjornas geografi; hur storstäderna attraherar de mest högförädlade delarna av värdekedjorna (forskning och utveckling, företagsledning, etc), medan regioner som har de mer lågförädlade delarna (råvaror, tillverkning) blir förlorare då verksamheterna antingen läggs ned eller flyttar till lågkostnadsländer.

Utifrån ett evolutionärt perspektiv anses nya verksamheter växa fram från relaterade, redan existerande verksamheter (Boschma och Martin 2007; Frenken m fl 2007). Nya verksamheter som kan dra nytta av existerande teknologier och kunskaper har större chanser att överleva och utvecklas, samtidigt som verksamheter som saknar lokal förankring oftare läggs ner eller byter lokalisering (Neffke m fl 2011). Relaterade verksamheter ökar också möjligheten för arbetstagare att finna ny försörjning efter en jobbförstörande process (Hane-Weijman m fl 2018). Aktörer som kan dra nytta av arbetskraftens kunskaper för att introducera nya produkter och processer kan därför skapa förutsättningar för en framgångsrik strukturomvandling.

Även om det finns exempel på framgångsrik omvandling även i mindre regioner (Piore och Sabel 1984; Asheim 1996; Storper 1997), pekar det mesta på att nya verksamheter och produkter växer fram i storstadsregionerna. Medan industrin mer har styrts av närhet till råvaror, marknad och specialisering, tenderar tjänster att växa mer i större regioner med en mer utpräglad ekonomisk mångfald. Förutom agglomerationers självförstärkande tendens kan en förklaring vara att tjänster har jämförelsevis fler och mer heterogena kopplingar till andra verksamheter i den lokala ekonomin, vilket i sig gynnar framväxten av tjänster i storstäder. Regioner starkt specialiserade inom exempelvis råvaruproduktion eller basindustri riskerar därför att fastna i ett negativt stigberoende (Martin 2011) medan en storstad erbjuder en större variation och ett mer intensivt utbyte av kunskaper, vilket brukar resultera i att fler nya innovativa och kunskapsintensiva verksamheter kan växa fram (Jacobs 1969; Glaeser m fl 1992). Eftersom de är placerade högt upp i den regionala hierarkin får de en stor betydelse för efterfrågan och spridningen av nya verksamheter.

I takt med att enklare arbeten rationaliseras eller flyttas, samtidigt som mer kvalificerade arbeten introduceras, förefaller skillnaderna i den regionala hierarkin att förstärkas – en process som präglat Sverige sedan

1990-talskrisen (Lundqvist och Olander 2010). För att bättre förstå drivkrafterna bakom den snabba regionala divergensen av sysselsättningen, kommer vi i det följande att försöka fördjupa diskussionen om betydelsen av den regionala hierarkin och vilken roll som nedgången i tillverkningsindustrin har haft för framväxten av olika typer av tjänster i olika delar av landet.

2. Växande regionala skillnader

I spåren av den djupa ekonomiska krisen på 1990-talet följde en snabb omvandling av arbetsmarknaden över hela landet. Återhämtningen var i stor utsträckning koncentrerad till storstäderna, framför allt Stockholm. På längre sikt fick detta stora effekter på sysselsättningens fördelning i landet.

För att kunna analysera arbetsmarknadens utveckling sedan 1990 har vi använt en longitudinell mikrodatabas från SCB med information om både arbetsställen och individer. Detta gör det möjligt att spåra jobbskapande och fånga upp hur näringsstruktur och företagsdynamik är relaterade till de nya arbetstillfällena. För att analysera hur dessa processer ser ut på regional nivå och inom olika verksamheter, har vi följt tidigare studier (Boschma m fl 2014) som gör analyser på branschregionnivå. I vårt fall utgår vi från funktionella arbetsmarknadsregioner (FA05, 72 regioner) för att definiera den rumsliga nivån och SCB:s näringsgrensindelning (SNI 2002, 4-siffernivå) för att definiera branschnivån.

Om vi räknar sysselsättning genom att dela upp skapade jobb (genom växande existerande företag eller nyetablerade företag) och förstörda jobb (via krympande eller nedlagda företag) kan vi se att sysselsättningen ökade med 153 000 i Sverige mellan 1990 och 2010 (se Davis och Haltiwanger 1999, Essletzbichler 2007 och Eriksson och Hane-Weijman 2017 för mer detaljerade studier på USA, England och Sverige). I landets tre storstadsområden ökade däremot sysselsättningen mer än så (hela 263 000), varav den största ökningen skedde i Stockholm, följt av Göteborg och Malmö. I övriga landet minskade således sysselsättningen.

I tabell 1 redovisas sysselsättningsförändringen efter regioner och branscher 1990 till 2010. Generellt har sysselsättningen inom varuproduktion minskat över hela landet. Totalt omfattar nedgången 295 000 arbetstillfällen, varav 133 000 tillverkningsjobb har försvunnit från storstäderna. Det har framför allt skett inom mellan- och lågteknologisk industri definierat utifrån OECD:s klassifikation, medan sysselsättningen inom den högteknologiska industrin har minskat i betydligt mindre omfattning. I Göteborg har den t o m vuxit.

Antalet sysselsatta inom tjänstesektorn har ökat med nära 450 000, varav storstäderna har sett en ökning på knappt 400 000 jobb. Mer detaljerat framgår att det framför allt är kunskapsintensiva tjänster och offentligt finansierade jobb (huvudsakligen vård, skola och omsorg) i Stockholmsregionen som sticker ut. Totalt uppgår ökningen till 168 000 jobb.

Offentligt finansierade jobb verkar i sig bidra till en ökad regional oba-

Regioner		Varuproduktion					Tjänsteproduktion					Summa	
		Primär	Tillverknings			Total	Kun- skapsin- tensiv	Finans	Kultur, turism	Offent- liga	Andra		Totalt
Lågtekn	Mellan- tekn		Hög- tekn										
Storstadsregion	Stockholm	2	10	2	8	21	106	9	16	52	46	228	207
	Malmö	9	24	20	1	54	42	1	3	16	11	71	17
	Göteborg	10	28	25	4	58	48	2	5	25	21	97	39
	Total	20	61	46	5	133	195	5	24	93	78	395	263
Ej storstadsregion	Mellan-sverige	4	19	28	7	57	31	2	1	3	1	32	25
	Östra Sverige	6	18	10	2	35	15	2	1	7	6	28	8
	Mellersta Norrland	0	24	13	1	38	12	2	2	1	15	2	40
	Norrlands inland	0	10	0	0	10	6	0	0	4	8	6	16
	Norrlands-kusten	2	14	6	0	22	9	1	1	1	11	1	21
Total	11	84	57	10	163	73	4	5	8	29	52	110	
Summa	32	145	103	15	295	268	1	29	101	49	448	153	

Källa: SCB (2017a).

Tabell 1
Sysselsättningsförändringar (1 000-tal) efter regioner och branscher mellan 1990 och 2010

lans snarare än som en utjämnande kraft. Till största delen handlar det om kommunala jobb, men även statliga jobb. I Stockholm har exempelvis statliga jobb vuxit i antal medan de minskat i övriga landet. Av den totala ökningen på 101 000 offentligt finansierade jobb under perioden, tillkommer 93 000 i storstäder. Även finanssektorns utveckling har viss betydelse. Ungefär 9 000 jobb tillkommer i Stockholm samtidigt som nästan lika många försvinner i övriga landet. Tillväxten i turist- och nöjessektorn är också en bidragande orsak till att antalet jobb växer så mycket mer i storstäderna. Enklare typer av tjänstejobb inom privat service har också vuxit i storstäder, vilket har bidragit till en växande polarisering inom yrkesstrukturen – något som också visas i tidigare forskning (Åberg 2015).

För att mer i detalj kunna beskriva denna strukturomvandling har vi jämfört sysselsättningsminskningen i den varuproducerande delen av ekonomin med hur den sammanfaller med uppgången i den tjänsteproducerande delen av ekonomin. På så sätt kan man se hur jobben har förflyttat sig och få en uppfattning om hur både arbetskraft och regioner kunnat anpassa sig till nya efterfrågemönster. Som framgår av tidigare forskning (se före-

gående avsnitt) så har arbetskraftsrörlighet till stor del skett mellan verksamheter som är kunskapsmässigt relaterade. Utifrån den litteraturen kan vi förvänta oss att arbetskraft från högteknologisk industri lättare flyttar över till kunskapsintensiv tjänsteproduktion, eftersom det innebär en lägre tröskel än en övergång från exempelvis låg- till högteknologisk produktion. Men det skulle också kunna handla om att industriföretag i större utsträckning köper in tjänster via konsulter. Vid en direkt jämförelse av storheterna framgår det dock tydligt att den expanderande kunskapsintensiva tjänstesektorn vida överstiger nedgången i den högteknologiska tillverkningsindustrin. Gapet är extra tydligt inom storstadsregionerna.

I stället ser vi att de enklare jobb inom varuproduktion som försvunnit överstiger antalet nya, och enklare tjänstejobb. Det är bara i Stockholmsregionen som ökningen av enklare tjänstejobb överstiger nedgången i varuproduktion. Att det skett överflyttningar mot den kunskapsintensiva tjänstesektorn är knappast troligt utifrån det tidigare forskning har pekat på. Detta väcker frågan om hur stor del av expansionen inom tjänstesektorn som *de facto* har skett via en direkt överflyttning av arbetskraft från varuproduktion. En möjlighet är att det till stor del skett genom generationsskiften – att yngre individer som kommer in på arbetsmarknaden, eller bara har arbetat några få år, tar de nya framväxande jobben. För äldre individer med en lång erfarenhet inom en bransch är transaktionskostnaden större att byta till något nytt (Eriksson m fl 2018). Med en lång karriär bakom sig har de också en säkrare position via arbetsrättslagstiftningen och behöver inte i samma utsträckning sluta när företag gör neddragningar. De har också möjlighet att via pensionering lämna yrkeslivet.

Det mönstret understryks inte minst av den regionala rörligheten. De flesta som flyttar mellan arbetsmarknadsregioner är i 20-årsåldern. Det handlar om studenter eller de som söker sitt första jobb. Av individer som befinner sig i förvärvsarbetande ålder (20–64) tillhör ungefär 90 procent av de som flyttar in till storstäder just den yngre åldersgruppen (20–29 år). Bara åtta procent av de som flyttar in till storstäderna från andra arbetsmarknadsregioner är i 30-årsåldern och enbart två procent av de som flyttar till storstäderna är 40 år eller äldre. Invandring har också bidragit med ett ökat arbetsutbud. Ökningen har skett inom de flesta arbetsmarknadsregioner, men framför allt har det ökat i storstäderna (SCB 2017b).

3. Drivkrafter bakom tjänstesektorns expansion

En rad faktorer kan tänkas ligga bakom tjänstesektorns geografiska fördelning. Med den högre utbildningens expansion sedan 1990-talet har arbetskraftens utbildningsnivå höjts rejält. Mellan 1990 och 2010 har andelen av arbetskraften i åldern 25–64 år med en högre utbildning (motsvarande kandidatexamen eller högre) ökat från 27 procent till 43 procent i storstäderna. Utanför storstäderna har andelen också ökat, men från en betydligt lägre nivå (från 16 procent år 1990 till 28 procent 2010). Sett till antal utbild-

ningsår innebär det att skillnaderna mellan storstäder och övriga landet är stora. I jämförelse var utbildningsnivån utanför storstäderna år 2010 i nivå med den för Stockholm år 1990.

Tidigare forskning argumenterar för betydelsen av den existerande näringslivsstrukturen för utvecklandet av nya verksamheter. Ett sätt att definiera relaterade branscher är att jämföra yrkesprofiler (Farjoun 1994). För att säga att branscher är relaterade har vi ställt som krav att yrkesprofilen i två branscher ska vara starkt korrelerad ($>0,75$; se Hane-Weijman m fl 2018). Sett till alla branschregioner är andelen relaterade verksamheter 2,8 procent. I storstäderna är andelen högre (3,4 procent) än ute i landet (2,7 procent). Det handlar om förhållandevis få branscher som är starkt relaterade till varandra yrkesmässigt och det är inte heller stora skillnader mellan olika delar av landet.

Regioner med bara ett fåtal verksamheter som inte är sammankopplade har färre utvecklingsmöjligheter och löper en större risk för att verksamheter ska flyttas eller läggas ner. Ett fåtal stora företag i en region kan innebära risker och färre utvecklingsmöjligheter för den regionala ekonomin. En sida av saken är specialisering på branschnivå; ett förhållande som kan definieras som den relativa storleken av en given bransch i en region. Sett till alla branschregioner är specialiseringen förhållandevis låg, 0,05 procent i landet. Specialiseringen är visserligen lägre i storstäder (0,04 procent), men det finns inga betydande skillnader (0,05 procent) mot övriga landet.

Men även om det är svårt att identifiera tydliga regionala skillnader i fördelningen av branscher, så kan ett fåtal företag i praktiken vara dominerande sett till sysselsättningen i den regionala ekonomin. Ett sätt att fånga upp i vilken mån de sysselsatta i en region är jämnt fördelade mellan verksamheter eller koncentrerade till ett fåtal verksamheter är via entriopimått, där 0 innebär att all sysselsättning återfinns i en bransch och där ett högre tal innebär större mångfald (Frenken m fl 2007). Av den jämförelsen framgår att arbetsstyrkan i storstäderna är betydligt mer jämnt fördelad (2 procent) mellan olika verksamheter än den är utanför storstäderna (4,2 procent). Samtidigt bör det poängteras att det också handlar om fler verksamheter i storstäderna. Bara räknat till antalet branscher (SNI 2002, 4-siffernivå) ser vi att det i genomsnitt fanns 450 i storstäderna men bara hälften så många utanför storstäderna.

Efterfrågesidan kan också ha varit av betydelse för expansionen av tjänster. Tidigare forskning har pekat på hur expansionen av företagstjänster har stimulerat tillväxten av kunskapsintensiva tjänster. Kanske är det också därför det har en betydelse att storstäderna har en större andel av arbetskraften sysselsatt inom högteknologisk industri (två procent) i jämförelse med övriga landet (en procent). Men tjänstesidan är också till stor del kopplad till hushållens och den offentliga sektorns konsumtion. På basis av hushållens disponibla inkomster framgår att den reala köpkraften i genomsnitt är betydligt högre (ca tio procent) i storstäderna än i övriga landet över perioden 1990 till 2010. De högre inkomsterna i kombination med en högre

befolkningstillväxt innebär vidare att de offentliga resurserna via ökade skatter ökar snabbare i storstäderna.

Sett till ökningen av kommunala skatteintäkter så har de vuxit realt med i genomsnitt 3,6 procent i storstäderna, en ökning som ligger betydligt över övriga landet (2,4 procent) utan att skattesatsen har ökat mer.

4. En analys av jobbskapandets drivkrafter

Tillväxten av antalet jobb i storstäder har inte bara varit högre i absoluta tal utan även i relativa tal sett till arbetsmarknadens storlek. Oavsett om man ser till hur många jobb totalt sett som skapats eller till det nettotillskott av arbetstillfällen som skett efter justering av nedlagda jobb, så är bilden lika tydlig: Jobben växer snabbare i storstäderna. Men lika viktigt att notera är att det är i själva tillväxten av nya jobb, snarare än förlusten av existerande jobb, som skillnaderna uppstår. En viktig uppgift blir då att förstå drivkrafterna bakom skillnaden i jobbskapandet. I det följande hänvisar vi till det totala antalet jobb som tillkommer, dvs jobbskapandet i bruttotermerna.

För att kunna analysera de jobbskapande drivkrafterna bakom den regionala divergensen har vi kombinerat bransch och region till en matris av branschregioner som löper mellan år 1990 och 2010. Den panelstrukturen gör det möjligt att årligen mäta hur jobbskapandet utvecklas i relation till de regionala förutsättningar som vi har beskrivit i de föregående avsnitten.

I vår analys har vi kommit att använda en paneldatamodell med fixa effekter och årsvisa dummyvariabler. Fördelen med denna metodik är möjligheten att kunna kontrollera för icke observerbar heterogenitet (exempelvis institutionella skillnader och tidsspecifika skillnader) i de branschregioner som vi följer över tid. Det innebär inte att vi säkert kan peka ut kausala förhållanden, men åtminstone på ett mer robust sätt undersöka vilken utväxling som olika regionala förutsättningar har för jobbskapandet.

Flera av de faktorer som kan påverka den regionala utvecklingen av arbetstillfällen är i sig sammankopplade. En enkel korrelationsanalys visar att en stor mångfald av verksamheter är positivt associerad med regionens inkomstnivå. Knappast förvånande är den senare i sin tur bunden till utbildningsnivå. I det fallet är det svårt att särskilja vad som är en utbudseffekt (arbetskraftens utbildning i regionen) eller vad som handlar om efterfrågan (hushållens köpkraft). För att undvika en alltför uppenbar sammanblandning har vi valt att även skatta effekten av de i hög grad associerade variablerna var för sig för att kunna bedöma känsligheten i analysen och ta upp större skillnader i texten.

I figur 1 har vi försökt illustrera hur stor utväxling som olika drivkrafter har för jobbskapandet regionalt. Ett värde över noll innebär en positiv samvariation med jobbskapande och omvänt. Ett högt värde innebär en stor utväxling. Ett brett konfidensintervall (lång linje) pekar på en stor osäkerhet i skattningen. Men för att få hela bilden av samspelet kring jobbskapande, måste man även se till de underliggande värden som variablerna har,

dvs vilka skillnader i ingångsvärden som råder mellan storstäder och övriga landet. I det följande försöker vi förklara hur det hänger ihop.

Om vi börjar med specialisering finner vi att den ger en gynnsam förutsättning för jobbskapandet. Som framgår av figur 1 är det skattade värdet (koefficientvärdet) positivt och konfidensintervallet sammanpressat, vilket pekar på att specialisering i olika delar av landet bidrar till jobbskapande i tjänstesektorn. Den högre grad av specialisering vi ser utanför storstäderna behöver alltså i sig inte vara till någon nackdel för jobbskapandet.

I jämförelse är dock betydelsen av jobbdynamiken större. Som framgår av figur 1 är koefficientvärdet högre för jobbdynamik, mätt som neddragningar i relaterad verksamhet, samtidigt som de underliggande skillnaderna mellan storstäder och övriga landet är större. Resultatet pekar alltså på att jobbdynamiken har en stor positiv betydelse till fördel för storstäder. Men effekten uppstår bara vid just neddragningar i relaterade verksamheter. När relationen mellan andelen relaterade verksamheter och jobbtillväxt jämförs blir effekten i stället omvänd. En möjlig förklaring är att relaterade verksamheter konkurrerar om samma arbetskraft. Så om arbetskraft frigörs, stimuleras relaterade branscher.

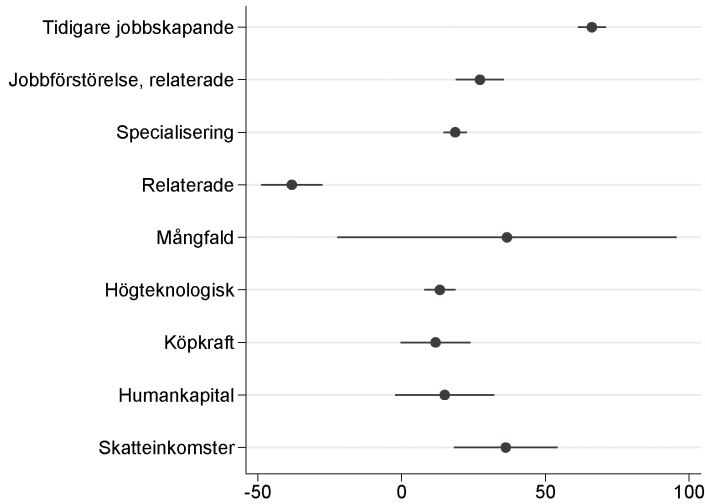
En mångfald av verksamheter i en region förefaller vara en positiv förutsättning för jobbskapandet i tjänstesektorn. Men som framgår av figur 1, visar skattningen på ett brett konfidensintervall. Det pekar alltså på en osäkerhet i skattningen för tjänstesektorn som helhet. En förklaring är att mångfalden har stor betydelse för vissa delar av tjänstesektorn, men inte för andra. När vi tittar närmare på det framgår att det är främst finanssektorn som gynnas och till viss del kultur och turism. Om man ser till de underliggande värdena för mångfald i storstad och i övriga landet, visar det sig att storstäder har en fördel. Men en svårighet med att bedöma hur det spelar roll för jobbskapandet är att mångfald i sin tur är nära kopplad till humankapital. För att bedöma det provade vi variablerna var för sig. Om bara mångfald tas med blir dess bidrag till jobbskapandet större.

Närvaron av en högteknologisk industriproduktion har betydelse för tjänstesektorns utveckling. Bortsett från finansbranschen så samvarierar den typen av högteknologiska verksamheter med högre jobbtillväxt. För kunskapsintensiv tjänsteproduktion är närvaron av högteknologisk industri positiv. Den effekten är förväntad, givet exempelvis det ökade behovet av kvalificerade affärstjänster. Men även för de andra tjänstebranscherna, finanssektorn undantagen, finns det ett positiv samband. Med hänsyn till att närvaron av högteknologiska verksamheter är nästan dubbelt så hög i storstäder spelar det roll för regionala obalanser i jobbskapandet över landet.

Humankapital har en positiv association till det totala jobbskapandet i tjänstesektorn. Nedbrutet på olika branscher inom tjänstesektorn är resultatet mer blandat. Noterbart är att humankapital har störst betydelse för expansionen av offentligt finansierade tjänster. Humankapital förefaller också spela en viktig roll för jobbskapande inom kultur och turism, liksom för andra tjänster som är mer efterfrågedrivna. Däremot har inte finans-

Figur 1
Jobbskapandets
drivkrafter: skattade
koefficienter med
konfidensintervall

Anm: Ett koefficientvärde över noll innebär en positiv samvariation med jobbskapande och omvänt. Ett högt värde innebär en stor utväxling. Ett brett konfidensintervall (lång linje) pekar på en stor osäkerhet i skattningen. Som drivkraft till ökade regionala obalanser ska man även ta i beaktande variabelernas utgångsvärde, dvs vilket värde respektive variabel har i storstad och landet i övrigt. Om en variabel har ett högt värde i storstad och ett lågt i övriga landet, innebär ett högt koefficientvärde i figuren ovan att skillnaderna mellan storstäder och landet i övrigt växer. Om skillnaderna däremot är små, bidrar de inte till stora obalanser eftersom effekten av de jobbskapande drivkrafterna då blir likartade.

Källa: SCB (2017a).

sektorns tillväxt en uppenbar relation till humankapitalnivån. Liksom för mångfald finns det ett problem med multikollinearitet vad gäller skattningen av humankapital. För att undersöka ifall det påverkar resultatet gjordes en separat skattning med bara humankapital och jobbskapandet. Den visade att effekten blir större om variabeln testas separat i stället för gemensamt med övriga.

På efterfrågesidan har inkomsterna en positiv betydelse för jobbtillväxten inom hela tjänstesektorn. Men tolkningen försvåras emellertid av att inkomst är så starkt kopplat både till mångfald och humankapital, som båda har positiva effekter på jobbskapandet i sig.

Vi finner även att tillväxten av offentligt finansierade verksamheter via ökade skatteintäkter har en positiv betydelse för jobbskapandet i hela tjänstesektorn. Det sker direkt via sysselsättningen i offentlig sektor och indirekt via företag som upphandlas till att genomföra offentligt finansierade uppgifter. Detta är knappast förvånande, men noterbart är att även andra branscher påverkas positivt. Vi finner exempelvis att andra privata tjänster gynnas i sysselsättningshänseende, men också till viss del kultur och turism. Däremot finns det ingen signifikant betydelse för tillväxten av kunskapsintensiva tjänster eller för finans. På samma sätt som köpkraftens starkare expansion i storstäder gynnar jobbskapandet, innebär den starkare utvecklingen av skatteinkomster i storstäder att de regionala obalanserna växer.

Vi kan konstatera att en rad faktorer har bidragit till att jobbskapandet har utvecklats i olika riktning över landet. När vi försökt att jämföra betydelsen av olika drivkrafter ser vi att en av de viktigaste förklaringarna förefaller vara kopplad till självförstärkande mekanismer. Som framgår av figur 1 har tidigare jobbskapande en starkt positiv effekt på framtida jobbskapande. Med tanke på att jobbskapandet redan från början skiljer sig så kraftigt mellan storstäder och övriga landet, får den stora effekten (skattade koefficientvärdet) som tidigare jobbskapande har på framtida dito, en stor betydelse för hur regionala obalanser ser ut i dag liksom hur de kan tänkas se ut framöver. Företag och individer satsar på de platser där arbetstillfällena och verksamheter tidigare har skapats i större omfattning.

5. Slutsatser

Sedan början av 1990-talet har det skett en markant regional polarisering efter en period av stark konvergens. Storstäderna har utvecklats starkt medan resten av landet halkat efter. Vi kan visa att industrijobben har minskat över hela landet, även i storstäderna, men att jobbskapandet har varit starkt koncentrerat till tjänstejobb i storstäderna. Det har handlat både om kunskapsintensiva arbeten med högre löner, men även enklare arbeten med lägre löner, vilket förklarar tidigare studier om en ökad intern jobbpolarisering inom storstäderna.

Drivkrafterna bakom jobbskapandet handlar om både utbuds- och efterfrågefaktorer. På utbudssidan har tillgången till en yngre och mer välutbildad arbetskraft bidragit tillsammans med en mer diversifierad och högteknologisk näringsstruktur. På efterfrågesidan handlar det om högre inkomster som drivit privat konsumtion, men också ökad offentlig konsumtion via inflyttning har drivit på. Men det visar sig också handla om självförstärkande processer; ett starkt jobbskapande skapar i sig bättre förutsättningar för framtida jobb, vilket driver på både arbetsgivare och arbetstagare att satsa på storstäder. Då det finns stöd i forskningen för att de mest produktiva individerna koncentreras i städerna på grund av möjligheten att åtnjuta *spillover*-effekter och en urban livsmiljö, är det sannolikt att denna process kommer att fortsätta och även ytterligare förstärkas.

Utifrån ett policyperspektiv står vi därmed inför två huvudsakliga val. Antingen ser vi detta som ett naturligt steg i ekonomins utveckling, vilket i princip lämnar de små och mer perifera regionerna åt sitt öde, då minskad sysselsättning kommer att påverka både skattebas och därmed välfärd negativt. Detta har i stort varit normen i de flesta ekonomier de senaste decennierna (Rodriguez-Pose 2018). Samtidigt råder stor politisk enighet att alla medborgare oavsett bostadsort ska ha tillgång till likvärdig välfärd till likvärdiga kostnader (dvs skatter). På grund av kommunernas stora skillnader i förutsättningar när det gäller inkomster och kostnader krävs då en mer omfattande omfördelning via exempelvis det kommunala utjämnningssystemet och offentlig sektor för att uppnå detta politiska mål än vad som sker

i dag. Den privata sektorn verkar snarare påverkas av än att driva denna process, då den i ett senare skede drabbas av sämre tillgång till lokal service.

Oavsett vad är det en central legitimitetsfråga för strukturförändringen i ekonomin att vi även fortsättningsvis klarar att skapa nya möjligheter även för de individer och regioner som drabbats av omvandlingstryckens negativa sidor. Hur detta ska göras är ytterst en politisk fråga. Dock verkar den urbana normen redan nu ha bidragit till politiska spänningar runt om i Europa och Nordamerika. Exempel på detta är valet av Trump i USA, Brexit i Storbritannien och en rad nationella populistiska krafter (Rodriguez-Pose 2018). När befolkningstalen minskar och de upplevda framtidsmöjligheterna begränsas ökar inflytandet hos de krafter som ger löften om att kunna vrida tillbaka klockan till fornstora dagars glans (Aueswald och Yun 2018). Det finns med andra ord en uppenbar risk att vi bara sett början på liknande politiska legitimitetsproblem och följande sociala spänningar om inte alla medborgare i alla delar av landet kan känna sig delaktiga i rådande tillväxtregim.

REFERENSER

- Asheim, B (1996), "Industrial Districts as 'Learning Regions': A Condition for Prosperity", *European Planning Studies*, vol 4, s 379-400.
- Aueswald, P och J Yun (2018), "As Population Growth Slows, Populism Surges", *New York Times*, 22 maj 2018.
- Boschma, R, R H Eriksson och U Lindgren (2014), "Labor Market Externalities and Regional Growth in Sweden: The Importance of Labor Mobility between Related Industries", *Regional Studies*, vol 48, s 1669-1690.
- Boschma, R och R Martin (2007), "Constructing an Evolutionary Economic Geography", *Journal of Economic Geography*, vol 7, s 537-548.
- Combes, P (2000), "Economic Structure and Local Growth: France, 1984-1993", *Journal of Urban Economics*, vol 47, s 329-355.
- Davis, S J och J Haltiwanger (1999), "On the Driving Forces behind Cyclical Movements in Employment and Job Reallocation", *American Economic Review*, vol 89, s 1234-1258.
- Desmet, K och M Fafchamps (2005), "Changes in the Spatial Concentration of Employment across US Counties: A Sectoral Analysis 1972-2000", *Journal of Economic Geography*, vol 5, s 261-284.
- Dicken, P (2016), *Global Shift*, Sage, London.
- Eriksson, R H och E Hane-Weijman (2017), "How Do Regional Economies Respond to Crises? The Geography of Job Creation and Destruction in Sweden (1990-2010)", *European Urban and Regional Studies*, vol 24, s 87-103.
- Eriksson, R H, E Hane-Weijman och M Henning (2018), "Sectoral and Geographical Mobility of Workers after Large Establishment Closures or Cutbacks", *Environment and Planning A: Economy and Space*, vol 50, s 1071-1091.
- Essletzbichler, J (2007), "The Geography of Gross Employment Flows in British Manufacturing", *European Urban and Regional Studies*, vol 14, s 7-26.
- Farjoun, M (1994), "Beyond Industry Boundaries: Human Expertise, Diversification and Resource-Related Industry Groups", *Organization Science*, vol 5, s 185-199.
- Frenken, K, F Van Oort och R Verburg (2007), "Related Variety, Unrelated Variety and Regional Economic Growth", *Regional Studies*, vol 41, s 685-697.
- Gardiner, B, R Martin, P Sunley och P Tyler (2013), "Spatially Unbalanced Growth in the British Economy", *Journal of Economic Geography*, vol 13, s 889-928.
- Glaeser, E L, H D Kallal, J A Scheinkman och A Shleifer (1992), "Growth in Cities", *Journal of Political Economy*, vol 100, s 1126-1152.
- Hane-Weijman, E, R H Eriksson och M Henning (2018), "Returning to Work: Regional Determinants of Re-Employment after Major Redundancies", *Regional Studies*, vol 52, s 768-780.
- Henning, M, K Enflo och F N G Andersson (2011), "Trend and Cycles in Regional Economic Growth: How Spatial Differences Shaped the Swedish Growth Experience from 1860-2009", *Explorations in Economic*

History, vol 48, s 438–555.

Jacobs, J (1969), *The Death and Life of Great American Cities*, Cape, London.

Lundquist, K-J och L-O Olander (2010), "Growth Cycles: Transformation and Regional Development", uppsats presenterad vid 50th Congress of the European Regional Science Association, Jönköping.

Martin, R (2011), "Regional Economic Resilience, Hysteresis and Recessionary Shocks", *Journal of Economic Geography*, vol 12, s 1–32.

Martynovich, M och K-J Lundquist (2016), "Technological Change and Geographical Reallocation of Labour: On the Role of Leading Industries", *Regional Studies*, vol 50, s 1633–1647.

Massey, D (1984), *Spatial Divisions of Labour: Social Structures and the Geography of Production*, MacMillan, London.

Neffke, F, M Henning och R Boschma (2011), "How Do Regions Diversify over Time? Industry Relatedness and the Development of

New Growth Paths in Regions", *Economic Geography*, vol 87, s 237–265.

Piore, M och C Sabel (1984), "Why Companies Might Be Moving Steadily towards Specialization and Flexibility", *International Management*, vol 39, s 97–99.

Rodriguez-Pose, A (2018), "The Revenge of the Places that Don't Matter (and What to Do about It)", *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, vol 11, s 189–209.

SCB (2017a), "Mikrodatabas för arbetsställen och sysselsatta", årgång 1990–2010, ej publika mikrodata, SCB, Stockholm.

SCB (2017b), "Befolkningsstatistik (befolkning, migration, ålder)", årgång 1990–2010, publika data, www.statistikdatabasen.scb.se.

Storper, M (1997), *The Regional World: Territorial Development in a Global Economy*, Guilford, New York.

Åberg, R (2015), "Svensk arbetsmarknad mot polarisering efter millennieskiftet", *Arbetsmarknad och Arbetsliv*, vol 21, s 8–25.